

MALMÖ HÖGSKOLA
LÄRANDE OCH SAMHÄLLE

Individ och samhälle

Examensarbete

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Asien – en målarduk för europeisk historia?

En analys av framställningen av asiatiska länder i historieläroböcker

Asia – a canvas for European history?

An analysis of the depiction of Asian countries in History textbooks

Arvid Andersson

Christoffer Robertsson

Ämneslärarexamen 300 hp
Historia 120 hp
Datum för slutseminarium 2017-06-01

Examinator: Ingmarie Danielsson
Malmros

Handledare: David Rosenlund

Förord

Arbetsbördan har fördelats mycket jämt mellan de båda författarna och nästan ingenting har tillkommit utan den andres närvaro. Arvid Andersson har i huvudsak varit ansvarig för metodavsnittet och analys av läroböckerna skrivna för kursen Historia 1b. Christoffer Robertsson har istället varit ansvarig för teoriavsnittet och analys av läroböckerna skrivna för kursen Historia 1a1. Övriga delar är ett resultat av gemensamt arbete.

Det är många som bör tackas för att ha bidragit till vårt arbete. Först måste vi dock tacka varandra för ett gott samarbete – argumentationer, skilda åsikter och broderlig osämja till trots. Ett stort tack till de lärare ute på skolorna som hjälpt oss med läroböckerna. Våra kurskamrater bör också tilldelas ett tack för vänskap och stöttning under många långa år. Tack även till Fanny för stort tålamod hemmavid och Bertil för att han rastat oss. Slutligen tackar vi innerligt David Rosenlund, vår handledare, för konstruktiv kritik och ett tydligt handledarskap.

Abstract

Läroböcker har en central roll i undervisningen i den svenska skolan och undersökningar visar att eleverna värderar läroböckernas framställning som sann utan vidare kritiskt tänkande. Det är västerlandet, främst Europa och USA, som står i läroböckernas fokus och en utredning från 2006 menar att svenska läroböcker är vinklade till västerlandets fördel och andrafierande gentemot övriga världen. Med tanke på den ekonomiska och politiska maktposition som asiatiska länder både har och haft genom historien, undersökte vi hur framställningen av asiatiska länders historia ser ut i historieläroböcker på gymnasial nivå. Detta gjordes genom att både kvalitativt och kvantitativt analysera innehållet i fem historieläroböcker. Själva texten analyserades i den kvalitativa delen och här användes ett analysverktyg format efter begreppen eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler. Dessa tre begrepp användes eftersom de är teorier om processer som alla bidrar till västerlandets position som *vi* och asiatiska länders position som *dem*. Den kvantitativa delen bestod av att mäta utrymmet som västerlandet kontra asiatiska länder får i både antal sidor och textstycken. De slutsatser vi kunnat dra från resultatet är att de analyserade läroböckerna består till största del av historia skriven med ett västerländskt perspektiv. Framställningen av asiatiska länder är många gånger andrafierande och vi har kunnat identifiera eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler i de olika läroböckerna. Trots att den asiatiska historien ofta är skriven ur ett västerländskt perspektiv får asiatiska länder mycket utrymme i relation till det utrymme som ges övriga världsdelar.

Nyckelord: andrafiering, asiatiska länder, Asien, eurocentrism, historia, läroböcker, orientalism, orientalistiska klausuler, västerlandet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte	2
1.2. Frågeställningar	2
2. Teoretiska perspektiv	3
2.1. Andrafiering och teoretiska begrepp.....	3
2.1.1. Andrafiering.....	3
2.1.2. Eurocentrism.....	4
2.1.3. Orientalism	4
2.1.4. Orientalistiska klausuler	5
2.1.5. Kritik mot eurocentrism och orientalism.....	5
2.1.6. Eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler som analysverktyg.....	6
3. Tidigare forskning	8
3.1. Läroboken.....	8
3.2. Europa	9
3.3. Läroboken och vi och dem	9
4. Metod.....	13
4.1. Metodmässiga överväganden gällande kvalitativ metod	13
4.2. Metodmässiga överväganden gällande kvantitativ metod	14
4.3. Analys av läroböckerna.....	14
4.3.1 Kvalitativ analys	14
4.3.2 Kvantitativ analys	15
4.4. Urval och avgränsningar	16
4.4.1. Teoretiskt urval	16
4.4.2. Etiska överväganden	16
4.4.3. Avgränsningar.....	16
5. Resultat och analys	18
5.1. Kvalitativ analys av läroböckerna	18
5.1.1. Läroböcker skrivna för Historia 1a1	18
5.1.2. Läroböcker skrivna för Historia 1b.....	25
5.2. Kvantitativ analys av läroböckerna.....	30

5.2.1. Analys av västerlandets och Asiens representation i sidantal	31
5.2.2. Analys av Asiens representation i textstycken	32
5.3. Sammanfattning av empirin	33
5.3.1. Sammanfattning av den kvalitativa analysen	33
5.3.2. Sammanfattning av den kvantitativa analysen	33
6. Slutsats och diskussion om framställningen av Asien i läroböckerna	34
6.1. Hur andrafieras asiatiska länder?.....	34
6.2. I vilken utsträckning framställs västerlandet och asiatiska länder som den centrala och verksamma faktorn i historien?	35
6.3. Diskussion	36
7. Referenslista	38

1. Inledning

Det globaliserade samhället som vi lever i idag har givit upphov till nya perspektiv på vår tillvaro och det har bidragit till ett mer heterogent samhälle. Globaliseringen har även gjort att homogena samhällen ständigt påverkas av yttre faktorer, och med uppkopplingen till nyhetsflödet via internet och andra medier kan händelser från andra sidan jorden skapa svallvågor över hela världen. Skolan är genom lärarna och eleverna en smältdegel för intryck och upplevelser som vi som lärare måste navigera oss mellan. I en globaliserad värld får vi lärare inte bara frågor som rör det nära samhället utan ofta kan eleverna hört eller sett något som handlar om skeenden långt utanför Sveriges och Europas gränser. Eleverna förstår att det som händer i andra delar av världen spelar roll för deras liv här i Sverige, och därför är elevernas uppfattning om omvärldens historia viktig för att kunna förstå det intrikata spindel nät som väver samman hela världen i ett gemensamt då, nu och en gemensam möjlig framtid.

Det som vi då uppfattat som ett problem när vi själva varit ute och undervisat är att det varit problematiskt att ta hjälp av läroboken när det kommer till Asiens historia. För många elever, och inte minst oss själva en gång, är läroboken en källa till kunskap som inte behöver problematiseras.¹ Självklart är detta en osanning som förhoppningsvis eleverna lär sig problematisera, men faktum kvarstår att ofta tas lärobokens innehåll som sann fakta och inte som den tolkning av historia som den faktiskt är. Vad eleverna uppfattar är därför högst intressant – särskilt då vi själva idag som lärare vet att lärobokens innehåll bör problematiseras och sättas i kontext.

Under 2000-talets första år har det knappast undgått någon att förhållandet mellan västerlandet och Asien varit högst aktuellt. Indien och Kina axlar åter rollen som de stora världsproducenterna efter ett en kortare period med västerländsk dominans. Debatten använder inte sällan perspektivet av Europa och Nordamerika som *vi* och alla andra som *dem*, ett perspektiv vi som historielärare ser som högst problematiskt i arbetet med eleverna. Här spelar även läroboken en roll och beroende på dess framställning av Asien kommer elevernas uppfattning av Asien att påverkas.²

---

¹ Olvegård, Lotta, *Herravälde: är det bara killar eller? : andraspråkläsare möter lärobokstexter i historia för gymnasieskolan*, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2014, Göteborg, 2014, s. 9

² Paxton, Richard. A Deafening Silence: History Textbooks and the Students Who Read Them. *Review of educational research*. vol. 69 no. 3 (1999): 315 – 339. s. 330

1.1. Syfte

Som historielärare anser vi självklart att länders och regioners historia inte bara är intressant utan även direkt avgörande för förståelsen för de skeenden som vi upplever i världen idag. Med Asiens både historiska och dagsaktuella koppling till västvärlden blir det viktigt att vi som historielärare kan hjälpa till att bidra med en så representativ bild av den historiska utvecklingen som möjligt. För i den globaliserade värld vi och eleverna lever i finns ständigt kontakten med det utomeuropeiska och ständigt påverkas vår vardag av det utomeuropeiska. Syftet med detta arbete är att undersöka om framställningen av asiatisk historia i historieläroböcker på gymnasial nivå är andrafierande och på så sätt bidrar till att uppdelas västerlandet och asiatiska länder i *vi* och *dem*.

1.2. Frågeställningar

I framställningen av Asien i historieläroböcker på gymnasial nivå:

- Huruvida och i så fall hur andrafieras asiatiska länder?
- I vilken utsträckning framställs västerlandet och asiatiska länder som den centrala och verksamma faktorn i historien?

2. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel kommer vi presentera de för vårt arbete centrala teorier och begrepp som vi behöver för att kunna undersöka om framställningen av asiatiska länder i läroböcker är andrafierande och hur den då ser ut.

2.1. Andrafiering och teoretiska begrepp

2.1.1. Andrafiering

Mary K. Canales lyfter i sin artikel att: ”how we engage with those perceived as different from self – as Other. This process of engagement is termed Othering.”³ Vi kommer att använda oss av det svenska begreppet *andrafiering* som bland andra Elisabeth Elmeroth använder sig av. Elmeroth lyfter nationer som exempel på gränsdragningar mellan *vi* och *dem* då kontrasterande egenskaper särskiljer de olika grupperna. Vidare menar Elmeroth att det är tack vare existensen av *de andra* som den egna nationen identifierar sig själv och därigenom kan existera.⁴ Andrafiering är en process som utesluter de som inte är en del av *självet*, något som bestäms av samhällseliga processer som organiserar sociala grupperingar – och däri skapar *de andra*.⁵ De sociala grupperna är identifierbara som *bra* och *dåliga* och de grupper som skapats som *de andra* är i regel identifierade som dåliga. Canales menar att varje samhälle har en grupp som styr definitionen av *de andra* och Självvet och denna grupp speglar i sin tur de dominanta värderingar som anses vara positiva.⁶ Effekterna av den stigmatisering som det innebär att bli andrafierad kan te sig på olika sätt enligt Canales. De som identifierats som *de andra* upplever sig till exempel stereotypiserade, behandlade med nedlåtenhet och ömkan, samtidigt som de upplevde en stark samhörighet med andra som utsatts för andrafiering.⁷

Andrafiering är en process som ger problematiska konsekvenser som stigmatiserar exkluderade grupper. När vi analyserar de för arbetet valda läroböckerna är det i gränsdragningen mellan *vi* och *dem* som vi främst arbetar. I framställningen av asiatiska länder är det vad som skapar gruppen *de andra* som legat i fokus för vårt intresse. För att kunna identifiera sådana

---

³ Canales, Mary K. Othering: toward an understanding of difference. *Advances In Nursing Science*. vol. 22 no. 4 (2017): 16-31. s. 16

⁴ Elmeroth, Elisabeth, *Etnisk maktordning i skola och samhälle*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008, s. 27 - 29

⁵ Canales, 2017, s. 20

⁶ Canales, 2017, s. 21

⁷ Canales, 2017, s. 23 - 25

andrafierande framställningar använder vi begreppen eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler som exempel på andrafiering.

2.1.2. Eurocentrism

Robert B. Marks, professor i historia vid Whittier College, redogör för begreppet *eurocentrism* i det inledande kapitlet i sitt verk ”Den moderna världens ursprung”. Det finns flera olika tolkningar av begreppet och Marks lyfter ett antal exempel som i sin kritik av eurocentrism bidrar till definitionen av begreppet. Utifrån dessa menar Marks att eurocentrism inte bara sätter Europa i centrum, utan det handlar om en mycket bredare världssyn som ser det europeiska som överlägset samtidigt som det suddar ut de olika etniska tillhörigheterna inom Europa för att istället skapa en rent europeisk identitet.⁸ Vidare förklarar Marks hur en med eurocentrisk syn ser på förhållandet mellan Europa och övriga världen: ”Europa agerar, världen i övrigt reagerar. Europa har ’handlingskraft’, resten av världen är passiv. Europa gör historia, världen i övrigt har inte ägt någon förrän den kommit i kontakt med Europa. Europa är centrum, resten av världen dess periferi.”⁹

2.1.3. Orientalism

Enligt John M. Hobson var det Edward Said som 1978 myntade begreppet *orientalism*, vilket är en världsuppfattning som menar att västerlandet med genetiskt betingade positiva egenskaper är överlägset asiatiska länder med genetiskt betingade negativa egenskaper.¹⁰ Edward Said skriver själv i sitt verk *Orientalism* om hur orientalism använts för att förstå den så kallade Orienten (asiatiska länder) från ett europeiskt perspektiv. Han menar att Orienten är ett ständigt återkommande exempel på bilden av den *andre* (vår översättning). Följande skriver Said om förhållandet mellan Orienten och Europa: ”In addition, the Orient has helped to define Europe (or the West) as its contrasting image, idea, personality, experience.”¹¹ Som exempel på detta lyfter Hobson flera olika egenskaper som visar på skillnaderna mellan vad Hobson kallar det *dynamiska västerlandet* och det *oföränderliga österlandet*. Några egenskaper som västerlandet tillskrivs är innovativt, rationellt, demokratiskt, förståndsorienterat och civiliserat. Asiatiska länder tillskrivs de motsatta egenskaperna som till exempel okunnigt, irrationellt, despotiskt,

---

⁸ Marks, Robert B., *Den moderna världens ursprung*, Arkiv, Lund, 2004, s. 21

⁹ Marks, 2004, s. 22

¹⁰ Hobson, John M., *Västerlandets österländska ursprung*, 1. [uppl.], Studentlitteratur, Lund, 2007, s. 19

¹¹ Said, Edward W., *Orientalism*, [New ed.], Vintage books, New York, 1979, s. 1-2

kroppsorienterat, och barbariskt.¹² Hobson lyfter likheten mellan dessa egenskaper med de som räknas som typiskt manliga och kvinnliga. Detta patriarkala synsätt präglar alltså orientalismen och enligt Hobson är detta inte ett sammanträffande ”eftersom den västerländska identiteten under perioden efter 1700 konstruerades som patriarkal och kraftfull medan österlandet samtidigt uppfattades som feminint – som svagt och hjälplöst.”¹³ Mycket av detta går igen från begreppet om eurocentrism men dess karaktärsdrag är som beskrivits tidigare betydligt mer riktade mot asiatiska länder och förhållandet mellan detta och västerlandet inom orientalism.

2.1.4. Orientalistiska klausuler

I ”Västerlandets österländska ursprung” presenterar Hobson begreppet *orientalistiska klausuler* som enligt Hobson är ett sätt för författare att bevara den orientalistiska bilden av ett överlägset och rationellt västerland i motsats till ett underlägset och irrationellt österland. Detta görs genom att författaren skriver om en landvinning som gjorts i asiatiska länder men förminskar landvinningens betydelse genom att lyfta hur västerlandet, till skillnad från asiatiska länder, förstår hur landvinningen bäst bör användas och förädlas.¹⁴ Ett exempel på en av de klausuler som Hobson skriver om är den han kallar för ”den islamska klausulen”, som utgår från den bild som eurocentriska historieskrivare givit upphov till vad gäller det grekiska kulturarvet. Enligt Hobson menar sådana historieskrivningar att den arabiska världen enbart bevarade den grekiska kulturen under de år som denna var ointressant för Europa – arabstaterna bidrog alltså inte själva med något nytt enligt denna uppfattning.¹⁵

2.1.5. Kritik mot eurocentrism och orientalism

I framställningen av västerlandet som överlägset övriga världen finns det de som hävdar att detta är fakta och inte frågan om nedvärdering eller andrafiering. En känd författare och historiker som stödjer denna tes är Niall Ferguson. Han menar att placera västerlandet i centrum för mänsklighetens historiska utveckling är inte eurocentrism eller orientalism – särskilt inte om det är historia som behandla 1500-talet och framåt. Detta är istället ren fakta enligt Ferguson

---

¹² Hobson, 2007, s. 20

¹³ Hobson, 2007, s. 21

¹⁴ Hobson, 2007, s. 34-35

¹⁵ Hobson, 2007, s. 35

och som bevis lyfter han hur övriga världen blir allt mer västerländskt och adopterar västerländska traditioner.¹⁶

2.1.6. Eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler som analysverktyg

För att underlätta analysen har vi låtit bryta ned varje begrepp i följande karakteriserande egenskaper:

Tabell 1.

Begrepp	Karakteriserande egenskaper
Eurocentrism	<i>Europa i centrum, Europa - aktör, Europa äger historien</i>
Orientalism	<i>Europas överlägsenhet, naturligt betingade egenskaper – ex. patriarkala Europa och feminina Asien samt mystifierandet av asiatiska länder</i>
Orientalistiska klausuler	<i>Asiatiska länder tillåts äga en del av historien, men bevarar Europas överlägsenhet – den orientalistiska bilden</i>

Varje begrepps egenskaper arbetades fram utifrån respektive författares teorier om vad som definierar begreppen. Eurocentrism handlar, precis som namnet antyder, om när historieskrivningen placerar Europa i centrum av de händelser och den utveckling som omskrivs. Det innebär även att Europa är aktören i historien – alltså att europeiska länder och människor är de som handgripligen agerar gentemot sin omvärld. Utomeuropeiska länder och människor enbart *reagerar*. Vidare tillskrivs Europa historien medan övriga världen inte äger någon egen historia utan att Europa finns med som aktör.¹⁷

Orientalismens karakteriserande egenskaper handlar till skillnad från eurocentrism mer om att definiera vad som är *vårt* och vad som är *deras*, och att i detta lyfta *vårt* som överlägset *deras*. För att förklara detta tillskrivs Europa (*vi*) naturligt positivt betingade egenskaper, medan asiatiska länder (*de andra*) tillskrivs naturligt negativt betingade egenskaper. Dessa egenskaper är ofta besläktade med andra värderingar och normer om vad som är positivt och negativt såsom: framåtsträvande och bakåtsträvande samt manligt och kvinnligt.¹⁸

---

¹⁶ Ferguson, Niall., *Civilization: the six killers apps of Western power*, Penguin, London, 2012[2011], s. 7 - 13

¹⁷ Marks, 2004, s. 21 - 22

¹⁸ Hobson, 2007, s. 19 - 20
Said, 1979, s. 1-2

För att identifiera orientalistiska klausuler krävs förståelse för eurocentrism och orientalism. En orientalistisk klausul börjar med att göra det som eurocentrism inte gör, alltså att faktiskt låta någon annan än Europa äga sin egen historia. Det som utgör själva klausulen är när historieskrivningen, efter att asiatiska länder tillåts äga historia, säkerställer Europas överlägsenhet gentemot *de andra* och genom att göra detta återför orientalistiskt status quo.¹⁹

---

¹⁹ Hobson, 2007, s. 34-35

3. Tidigare forskning

För att förankra detta arbete i forskning och undersökningar som gjorts tidigare kommer vi i detta kapitel presentera författare och deras resultat som lagt grunden för just vårt forskningsområde.

3.1. Läroboken

Läroboken har sedan 1800-talet haft en central roll i den svenska undervisningen och än idag har läroboken en dominerande ställning i den svenska skolan. Sett till ungdomars förtroende för läroboken ligger, enligt Niklas Ammert, de svenska ungdomarnas förtroende i toppen sett till ett europeiskt perspektiv.²⁰ Dock är det viktigt att lyfta att de studier och den forskning som Ammert lutar sig mot härstammar från tiden runt millennieskiftet. Mycket har hunnit hända under de senaste två decennierna och med skolans digitalisering är det möjligt att ställa sig frågande gentemot Ammerts slutsatser.

Lotta Olvegård undersöker i sin doktorsavhandling gymnasieelevers möten med historieläroböcker. När Olvegård skriver om "Läsförståelse och skolämnet historia" lyfter Olvegård att i ämnet historia är det inte enbart informationen i texterna som måste förstås, utan även vad som skildras och varför det skildras. Olvegård menar alltså att eleverna måste kunna hålla sig kritiska till innehållet och vara medvetna om att texten är enbart tolkningar av det förflutna.²¹ Tyvärr visar forskning på att eleverna inte är så kritiska till texterna som de bör vara. Eleverna lutar snarare på de tolkningar som framställs i läroböckerna som oemotsäglig fakta och problematiserar inte innehållet i någon vidare utsträckning.²² Detta är något som även Richard Paxton, doktor i pedagogisk psykologi, lyfter och Paxton menar att även om läsarna av läroböckerna till viss del tolkar innehållet, är textens själva innebörd starkt begränsad av författarens framställning.²³ Dessa forskares resultat och konstateranden är viktiga för oss både som motivering till varför en läroboksanalys som vår kan vara av värde, men även för att ha en grund i de antaganden som vi gör om elevernas förhållande till läroboken och dess innehåll.

---

²⁰ Ammert, Niklas. Om läroböcker och studiet av dem. I *Att spegla världen: läromedelsstudier i teori och praktik*, Ammert, Niklas (red.), s. 25 – 41. 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011

²¹ Olvegård, 2014, s. 8

²² Olvegård, 2014, s. 9

²³ Paxton, 1999, s. 330

3.2. Europa

Elisabeth Niklassons doktorsavhandling ”Funding Matters” har varit till stor hjälp när vi sökt efter en teoretisk bakgrund till Europa som begrepp och identitet. När Europa används för att definiera ett geografiskt område för första gången är den enbart Grekland som åsyftas kring 600-talet f.v.t. Under romartiden användes Europa och Asien som begrepp för att dela in det stora Romarriket i mindre geografiska delar. Niklasson lyfter att det var även då som kelter och galler tydligt markerades som *de andra*, samtidigt som det inte fanns Europa och européer varken markerade Självet eller *de andra*.²⁴ Det var först vid renässansen på 1400-talet, då fokus generellt skiftade från religion till vetenskap, som kontinenten Europa fick stå som en gemensamt enande faktor för de många nationerna istället för kristendom. Niklasson lyfter här något som är högst intressant för vårt arbete – nämligen att övergången från kristendom som den kontinentala identiteten till Europa innebar att kristendomens fiende islam överfördes till identiteten Europa.²⁵ Inte förrän efter andra världskriget, menar Niklasson, började Europa behandlas som något mer än bara en geografisk definition och vad som är och inte är europeiskt började tydligt urskönjas. Detta är även något som Herdis Hølleland lyfter i sin avhandling och menar att det är svårt att tala om en europeisk diskurs när Europa under första halvan av 1900-talet var fragmenterat i starka nationalstater.²⁶ Det var här som Europa ” [...] was created as a self-aware and future-oriented international project based common values of freedom, democracy and human rights.”²⁷ Dessa värderingar som Niklasson och Hølleland tillskriver 1900-talshistorien är värden som kommer vara vårt arbete till gagn i vår analys av framställningen av Europa och de asiatiska länderna.

3.3. Läroboken och *vi och dem*

Vi kommer inte enbart se till läroboken och Europa och Asien var för sig, utan kommer för att besvara våra frågeställningar föra samman dessa två fält. En del har forskats inom detta

---

²⁴ Niklasson, Elisabeth, *Funding matters: archaeology and the political economy of the past in the EU*, Department of archaeology and classical studies, Stockholm University, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2016, Stockholm, 2016, s. 41 - 43

²⁵ Niklasson, 2016, s. 44

²⁶ Hølleland, Herdis. *The Bronze Age – the dawn of European civilisation? : A case study of usages of the past within the European identity discourse*. Department of Archaeology, Conservation and History, University of Oslo, Diss. Oslo : Universitetet i Oslo, 2008. s. 31

²⁷ Niklasson, 2016, s. 49

specifika område och en av forskarna är Yoshiko Nozaki som för samman förhållandet mellan Europa och Asien och undervisning. Nozaki menar att undervisning om Asien i väst ofta innehåller motsatserna *vi* och *dem*. Europa och USA är *vi* och öst är *dem*. Detta, menar Nozaki, är i likhet med de teorier om *vi* och *dem* som presenteras ibland annat Saids ”Orientalism”.²⁸

På liknande vis har Masoud Kamali, i en utredning gjord för regeringens räkning år 2006, lyft den enligt honom problematiska vinklingen i läroböcker i historie- och religionsundervisningen. Kamali menar att läroböckerna riktar sig till ett *vi* som utgörs av ” [...] kristna västerlänningar som sedan urminnes tider bott i ett geografiskt och sociohistoriskt område [...]”.²⁹ *De andra*, alltså den övriga världen utanför västerlandet, existerar enbart i förhållande till västerlandet och trots att västerlandet inte alltid uttryckligen definieras som begrepp, får läsarna en klar bild av västerlandet genom konstruktionen och framställningen av *de andra* eller som Kamali kallar för *andralandet*.³⁰ Utredningen fick mycket kritik för att föra ogrundade resonemang och för att vara mer personlig än vetenskaplig. Vi ställer oss kritiska till Kamali i de delar som Kamali skriver om andrafiering. Kamali menar att andrafiering är något som sker i läroböcker men grundar inte detta vidare eller ger någon bakgrund till begreppet andrafiering. Detta är anledningen till att vi valt att inte inkludera Kamali i vår teoretiska genomgång av begreppet andrafiering på sida 3.

Vanja Lozic har i sin undersökning av läroböckers skildring av migrationshistoria lyft att läroböckerna innehåller dikotomier som ställer *vi* mot *dem*.³¹ Dessa har mycket gemensamt med de egenskaper som Said menar vara betingade till västerlandet och asiatiska länder. Några av dessa egenskaper som Lozic lyfter är: modern kontra traditionell, aktiv kontra passiv och produktiv kontra improduktiv.³²

Elevernas inställning till vad som är viktigt i historia har forskarna Yeager, Foster och Greer undersökt. I undersökningen ingick två åtondeklasser, en från USA respektive England och dessa elever lyfte särskilt händelser som låg nära eleverna vad gäller händelsernas påverkan på

---

²⁸ Nozaki, Yoshiko. Critical Teaching about Asia: Orientalism, Postcolonial Perspectives and Cross-cultural Education. *Journal of Intercultural Studies*. vol. 30 no. 2 (2009): 141 – 155. s. 147

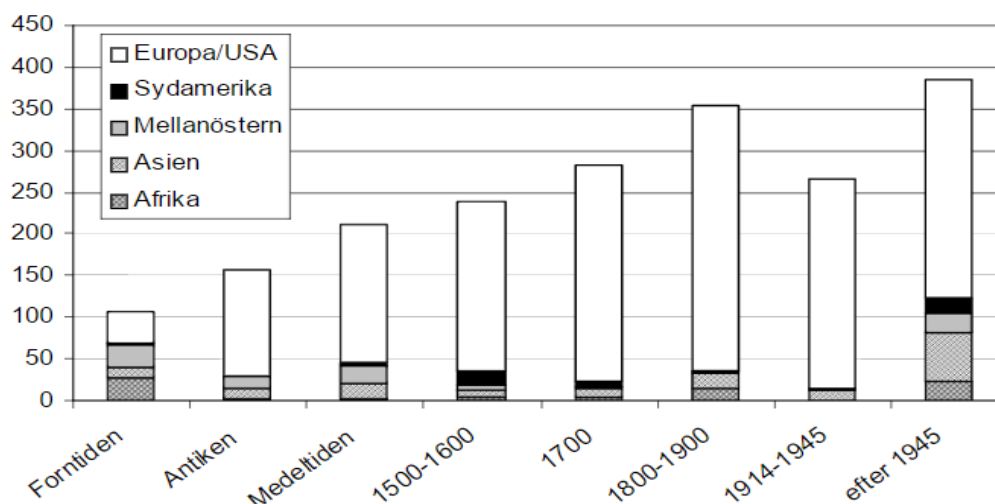
²⁹ Kamali, Masoud. Skolböcker och kognitiv andrafiering. I *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Lena Sawyer och Masoud Kamali (red.), 47 – 102. Stockholm: Fritze, 2006. s. 94

³⁰ Kamali, 2006. s. 94

³¹ Lozic, Vanja, *Historieundervisningens utmaningar: historiedidaktik för 2000-talet*, 1 uppl., Gleerups, Malmö, 2011, s. 91 - 126

³² Lozic, 2011, s. 121

elevernas värld. Händelser som ingick i den nationella berättelsen så som den betonas i läroplanerna för de båda länderna gavs också stor vikt av eleverna. Enligt författarna inkluderades inte omvärldens historia och eleverna missade i stor utsträckning globalt viktiga händelser i andra länders historia.³³ Någon som försökt sammanställa i vilken utsträckning Europa och övriga världen får ta plats rent kvantitativt är Kenneth Nordgren. I sin doktorsavhandling undersöker Nordgren vilket utrymme bilder från olika geografiska områden ges i läroböcker och konstaterar att det finns brister i representationen.³⁴ I två figurer som presenteras blir västerlandets utrymme kontra övriga världen mycket tydligt. För vårt arbete är det särskilt behjälpligt att studera resultatet för Asien. Den första figuren sammanställer alla bilder som finns i fyra olika läroböcker i historia på gymnasial nivå:

Figur 1. Läroboksbilder geografiskt uppdelade, epokvis.³⁵

Som figuren visar konstaterar Nordgren att det är i epoken forntiden som utomeuropeisk historia får störst utrymme i jämförelse med Europa. Tydligt är att västerlandet dominerar bildutrymmet i läroböckerna, först i kapiteln om tiden ”efter 1945 upptar den utomeuropeiska världen ungefär en tredjedel av bildutrymmet.”³⁶

³³ Yeager, Foster & Greer, “How Eighth Graders in England and the United States View Historical Significance”, 213 ff.

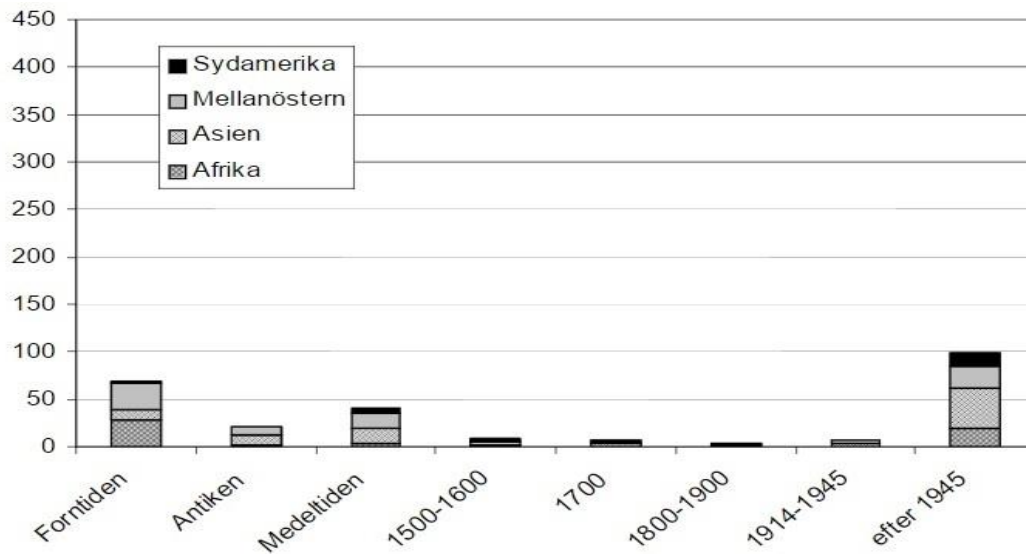
³⁴ Nordgren, Kenneth, *Vems är historien?: historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*, Fakultetsnämnden för lärarutbildning, Umeå universitet], Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2006, Umeå, 2006, s. 190

³⁵ Nordgren, 2006, s. 189

³⁶ Nordgren, 2006, s. 190

Den andra figuren visar vilket utrymme bilder från övriga världen får i läroböckerna, när de inte används för att framställa västerländsk historia:

Figur 2. Läroboksbilder ur ett icke-europeiskt perspektiv, epokvis.³⁷

I figuren ser vi hur utomeuropeiska bilder som inte finns med i en västerländsk kontext i princip enbart får utrymme i början och i slutet av läroböckerna. Nordgren menar att dessa kapitel generellt är läroböckernas kortaste och mest "kursivt" lästa, vidare menar Nordgren att "omvärlden [framstår] relevant endast genom sin relation till Västeuropa."³⁸ Dessa resultat kommer vara oss till gagn när vi sammanställer vårt kvantitativa resultat för att ha något att jämföra med.

Alla forskare och författare ovan har bidragit på substantiellt sätt till de forskningsfält som vi rör oss kring – läroböcker, elevers förhållande till läroboken och Europas förhållande till omvärlden. Forskning om läroboksinnehåll samt hur elever och lärare förhåller sig till detta är något som gjorts i relativt stor utsträckning. Här har vi Nozaki, Kamali, Lozic och Nordgren som alla behandlat läroboksinnehåll och vilkas resultat varit till stor hjälp för oss. I vår undersökning kommer vi titta på historieläroböckers innehåll vad gäller asiatiska länder och hur framställningen av dessa ser ut. Vi tillför en både kvantitativ och kvalitativ analys av svenska historieläroböckers framställning av asiatiska länders historia och inte hela världens, något som bland annat Nordgren och Kamali gjort.

³⁷ Nordgren, 2006, s. 190

³⁸ Nordgren, 2006, s. 191

4. Metod

Nedan presenterar vi de metodiska val och tillvägagångssätt som utgör det praktiska resultatinsamlandet och analysen av detsamma. Urval och avgränsningar i relation till detta presenteras också. Vi inleder med överväganden gällande den kvalitativa metoden och fortsätter sedan med överväganden gällande den kvantitativa metoden.

4.1. Metodmässiga överväganden gällande kvalitativ metod

Den kvalitativa analysen utgår från analys av ord, snarare än analys av siffror och kvantitet. Inom kvantitativ metod är det större fokus på den objektiva verkligheten, medan det är större fokus på individens subjektiva verklighet i den kvalitativa metoden.³⁹ Eftersom vår analys inte är nationellt eller ens regionalt omfattande vad gäller materialet som undersöks är det svårt att generalisera kring resultatet. Detta är något som är typiskt för den kvalitativa metoden, det vill säga att forskare som arbetar efter en kvalitativ metod inte strävar efter att kunna generalisera sitt resultat utan söker istället efter en förståelse för kontextbundna värderingar och åsikter.⁴⁰

En kvalitativt inriktad innehållsanalys är den vanligaste metoden vid analys av dokument. Det innebär att man i sin analys söker efter teman i materialet, i fallet för vårt arbete – de utvalda tre begreppen eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler och dess kontexter. Tillvägagångssättet när det gäller presentation av material som visar på bakomliggande teman kommer illustreras som citat.⁴¹ För själva analysen är det kodning som är grunden för de allra flesta former av kvalitativa analyser. Utifrån Lofland och Loflands ”Analyzing social settings: a guide to qualitative observation and analysis” har Bryman listat frågeställningar som är viktiga vid skapandet av koder.⁴² Följande två frågeställningar anser vi vara av särskild vikt under vår analysprocess:

- Vad handlar denna information om?
- Vilket tema är denna information ett exempel på?⁴³

---

³⁹ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2011, s. 341 - 343

⁴⁰ Bryman, 2011, s. 372

⁴¹ Bryman, 2011, s. 505

⁴² Bryman, 2011, s. 523

⁴³ Bryman, 2011, s. 523

Den första frågeställningen frågar helt enkelt efter vad texten handlar om och i vårt fall kommer vi se till om texten handlar om västerlandet eller asiatiska länder. Vidare söker den andra frågeställningen svar på vilket tema som informationen är ett exempel på. För vår analys tolkar vi eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler som teman.

4.2. Metodmässiga överväganden gällande kvantitativ metod

För att kunna försöka ge en representativ bild av innehållet i vår undersökning genomförde vi även en kvantitativ analys. Den kvalitativa analysen består av flera viktiga steg, däribland datainsamling, bearbetning av data samt analys av data.⁴⁴ Den kvantitativa metoden och den kvalitativa metoden är inte oförenliga, och inkludandet av en kvantitativ analys är något som kan ge en vidare bild av undersökningsmaterialet. Precis som i den kvalitativa analysen är det en innehållsanalys som görs, men här är det då frågan om en kvantitativt inriktad sådan och i vårt fall har det till stor del handlat om att lyfta statistik som kan bidra till att kontextualisera de kvalitativa resultaten. Det är frågeställningarna som styr vad som räknas i en kvantitativ undersökning och det finns ett flertal faktorer som kan spela in på undersökningen. För vårt arbete har följande faktor från Bryman varit central: ”Vilket sammanhang förekommer texten i[?]”⁴⁵

4.3. Analys av läroböckerna

I det tidigaste skeendet av arbetet genomfördes en förstudie för att se om arbetet var genomförbart. Förstudien genomfördes genom läsning av tio läroböcker för att undersöka om det fanns underlag för arbetet.

4.3.1 Kvalitativ analys

För att kunna sortera och bearbeta innehållet i läroböckerna som vi analyserar har vi utformat ett analysverktyg utefter de tre begrepp som vi presenterat som centrala för undersökningen i teoriavsnittet: eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler (se sida 6.). De huvudsteg som gjordes var:

1. Vi inledde analysen med en ingående läsning av de läroböcker som valts ut. Vid varje tillfälle Asien eller asiatiska länder förekom noterade vi sidan och fortsatte läsningen.

---

⁴⁴ Bryman, 2011, s. 40, 151

⁴⁵ Bryman, 2011, s. 288

2. Efter en första läsning återvände vi till de stycken vi markerat och läste dessa på nytt samtidigt som vi applicerade analysverktyget, som presenterats i tabell 1. på sida 6. Texten analyserades då ingående efter de egenskaper som faller under begreppen eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler i samma tabell.
3. De andrafierande framställningarna som identifierats presenterades i citatform i kapitel 5. där vi i skrift analyserar texten och kopplar den till eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler.

4.3.2 Kvantitativ analys

Vidare genomför vi även den kvantitativa analysen som ämnar undersöka vilket utrymme asiatisk historia får i historieläroböcker. För att identifiera innehållet som var relevant för arbetet skapade vi ett regelverk för att kunna kategorisera läroböckernas innehåll. Den kvantitativa analysen bestod av tre steg, analys av alla sidor i läroböckerna samt analys av utvalda sidor:

1. Kategorisering av läroböckernas sidor efter innehåll. Västerländskt och asiatiskt innehåll är det vi fokuserat på men övriga världens (Sydamerika, Afrika och Oceanien) representation inkluderades för att ge en så övergripande bild som möjligt. För att kunna identifiera det västerländska och det asiatiska innehållet letade vi efter sidor som berörde: kultur, aktör och geografi från västerlandet, Asien och övriga världen.
2. På de sidor vi identifierat asiatisk historia genomfördes sedan en analys av styckena för att kunna kategorisera sidinnehållet efter om framställning av asiatisk historia är i relation till västerlandet eller får stå för sig själv. Här använde vi oss av begreppen eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler och de egenskaper som presenteras i Tabell 1. (se sida 6.).
3. Där efter gjorde vi en kvantitativ analys av de insamlade resultaten och sammanställde dessa i två stapeldiagram.

4.4. Urval och avgränsningar

4.4.1. Teoretiskt urval

När det gäller urval lyfter Bryman teoretiskt urval som en datainsamling som inte enbart rör människor, utan exempelvis kan även platser och dokument vara föremål för urvalet.⁴⁶ För att få en viss spridning av de läromedel vi samlat in, inom ramen för detta arbetes storlek, har vi kontaktat tre skolor för att få en överblick av vilka läroböcker som används i deras historieundervisning just nu. Dessa skolor motsvarar cirka 4150 elever och detta är en tillräckligt stor elevbas för att motivera en undersökning av just dessa läroböckers innehåll. Dessutom är sannolikheten inte särskilt stor att dessa fem läroböcker enbart skulle användas på tre skolor i hela landet, vilket gör att resultatet vi får från arbetet kan tänkas vara relevant för fler skolor än enbart tre.

4.4.2. Etiska överväganden

I arbetet med den läroboksanalys som vi genomför är risken att någon drabbas negativt av vårt arbete relativt liten. Vi har arbetat med de forskningsetiska principerna som *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* i åtanke men aldrig behövt applicera dessa under arbetets gång.⁴⁷ De enda personer som omnämns mycket kort är läroboksförfattarna, men eftersom dessa är författare till publicerade verk omfattas dessa av citaträtten – 22 § i Upphovsrättslagen och får därför användas för att belysa, kritisera och utveckla ställningstaganden.⁴⁸

4.4.3. Avgränsningar

Vi valde först att avgränsa oss till att enbart inkludera läroböcker som faktiskt används på de skolor vi varit i kontakt med, detta för att göra undersökning så dagsaktuell och relevant som möjligt. Rent innehållsmässigt i läroböckerna valde vi att avgränsa oss till att enbart undersöka framställningen av Asien och de länder i Asien som omnämns. Detta gjorde vi för att försöka positionera oss i något som inte gjorts tidigare i någon vidare utsträckning. Från vad vi funnit

---

⁴⁶ Bryman, 2011, s. 393

⁴⁷ Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning s. 5-16

⁴⁸ Regeringskansliet. Regeringskansliets rättsdatabaser. 2017.

har läroböcker i historia undersökts utifrån dess eurocentriska perspektiv och förhållandet mellan öst och väst har även gjorts, men inte att djupgående titta på de asiatiska ländernas framställning. Vi anser även att det finns en aktualitet i ämnet Europa och Asien som motiverade denna avgränsning.

5. Resultat och analys

I detta kapitel redogör vi för de analyser av läroböckerna som genomförts. Empirin presenteras först med hjälp av en kvalitativ och sedan en kvantitativ analys och slutligen sammanfattas resultatet i slutet av kapitlet.

5.1. Kvalitativ analys av läroböckerna

5.1.1. Läroböcker skrivna för Historia 1a1

5.1.1.1. **Mittpunkt Historia1 50p**

”Mittpunkt Historia1 50p” från 2014 är den första upplagan av läroboken och den är skriven av Mats Roslund, Madeleine Nilzon och Ingemar Öberg. Läroboken är tryckt genom Studentlitteratur AB och gjord för kursen Historia 1a1 på gymnasiet.

I bokens kapitel om upptäcktsresor och renässans nämns Asien och tonen är eurocentrisk redan i inledningen där Europa placeras som världens upptäckare.

De stora upptäcktsresorna ledde till att även handeln utanför Europa blev betydelsefull under 1600-talet. Européerna anlade handelsstationer i Nordamerika, Afrika och Asien, som senare växte ut till kolonier. [...] Kina var det land som blev minst påverkat av de europeiska ländernas jakt efter nya landområden (kolonier), medan Frankrikes och Englands intresse för Indien ledde till krig och resulterade i att Indien blev en engelsk koloni.⁴⁹

Detta citat kategoriseras som eurocentrism då utomeuropeiska länder nämns men de har inte aktörstatus, ”Europa agerar, världen i övrigt reagerar.”⁵⁰ Det är européerna som anlägger handelsstationer medan övriga världen inte gör något alls. De asiatiska länderna är i det närmaste kuliss för den europeiska historien som står i fokus och detta bidrar till att skapa en eurocentrisk framställning.

Nästa gång Asien omskrivs är när författarna skriver om 1800-talshistoria.

---

⁴⁹ Roslund, Mats, Nilzon, Madeleine & Öberg, Ingemar, *Mittpunkt historia. 1 : 50 p*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014, s. 29

⁵⁰ Marks, 2004, s. 22

År 1868 startade en kraftig utveckling i Japan. Några år tidigare hade en amerikanska flottstyrka tvingat japanerna att öppna hamnar för handel och japanerna kunde se hur långt efter de var i den ekonomiska utvecklingen.

Under kejsarens egen ledning i huvudstaden Edo (kallades senare för Tokyo) sattes nu målet att Japan skulle bli "ett rikt land med en stark armé". Ut över världen strömmade japaner för att skaffa sig kunskap om tidens tekniska nyheter som ångpannan, glaslampen, telegrammet och åskledaren, liksom hur man driver en bank eller en industri. Utländska rådgivare hyrdes in för att lära japanerna hur man bygger upp en flotta och en armé.

Framgångarna kom rekordsnabbt. Industrier startades inom främst textiltillverkningen. Järnvägar byggdes och handeln med utlandet ökade. Storföretag ledde utvecklingen, men kompletterades med massor av småföretag i både städerna och på landsbygden. Jordbruket moderniserades med bland annat växtförädling, som ökade skördarna.⁵¹

Början till Japans utveckling på 1800-talet framställs som tack vare den amerikanska flottans intervention, vilket gör västvärlden till aktör i början av citatet. Det som författarna sedan beskriver i den japanska utvecklingen är något vi identifierar som, om inte helt så i varje fall delvis, orientalism – det är den västerländska modellen som är överlägsen och den som Japan bör ta efter. Vidare finns det även en orientalistisk klausul i citatet. Japan får till stor del äga sin egen historia i citatet, men det orientalistiska status quo säkerställs genom att landet adopterar västerländska positiva egenskaper och "[f]ramgångarna kom rekordsnabbt."⁵² Även om Japans framgångar inte förminskas i citatet, och då skulle kunna innebära en inte lika problematisk framställning, är det ändå tal om en orientalistisk klausul då Europas överlägsenhet och dominans säkerställs genom Japans västernisering.

I bokens sista del ges Kinas moderna historia ett för boken stort utrymme och inleder med motivation om Kinas maktställning ekonomiskt och politiskt idag.

Kinas politiske ledare Den Xiaoping (som efterträdde Mao Zedong) införde på 1980-talet en mer praktiskt inriktad politik. [...] Kina tog lärdom av de mer industrialiserade länderna i väst och av Japan. Landet öppnade sig allt mer för västerlandets metoder för utveckling. Studenter sändes ut för att lära sig om

---

⁵¹ Roslund, Nilzon & Öberg, 2014, s. 64

⁵² Roslund, Nilzon & Öberg, 2014, s. 64

jordbruk, industri och näringsliv. Utländska företag fick starta tillverkning i Kina och lockades dit med löften om tullfrihet och låga skatter. [...] De ekonomiska resultaten skulle komma snabbt. Men detta ledde också till en stor skadlig påverkan på miljön, med smog i städerna och förgiftat vatten.⁵³

Här tillåts Kina äga sin egen historia och de är den enda riktiga aktör som framställs. Precis som i fallet med Japan ovan finner vi orientalism i form av västerländsk överlägsenhet vad gäller den industriella utvecklingen, och även här går det att urskilja en orientalistisk klausul. Kina, likt Japan, adopterar västerlandets egenskaper och lyckas ekonomiskt – genom detta säkerställs bilden av västerlandets överlägsenhet. Författarna fortsätter dessutom med att påpeka den miljöpåverkan som Kinas snabba utveckling givit upphov till, något som förstärker bilden av att Kina inte riktigt är på samma nivå som västerlandet.

5.1.1.2. Möt Historien: 50p

”Möt Historien: 50p” är från 2014 är den första upplagan av läroboken författad av Olle Larsson och tryckt genom Gleerups Utbildning AB. Läroboken är gjord för 50-pängskursen Historia1a1 på gymnasiet. Boken har fokus på Sverige och modern historia.

Det är i princip enbart Sveriges och till viss del Europas historia som redogörs i stora delar av boken. När författarna skriver om imperialismen och dess arv får utomeuropeisk historia ta plats.

Storbritannien betraktade Indien som ett område där man kunde skaffa en del av de råvaror som den brittiska industrin och den europeiska marknaden efterfrågade. Från Indien hämtade britterna råvaror som te, kryddor, vete och bomull. [...] Indien kom att administreras av britterna med hjälp av en europeiserad indisk överklass.⁵⁴

I citatet ovan är det Storbritannien som är aktör, det är de som har intressen i Indien och det är enbart dessa intressen som gör att Indien nämns överhuvudtaget. Alltså rör det sig om eurocentrism i form av ägandet av historien och aktör.

---

⁵³ Roslund, Nilzon & Öberg, 2014, s. 156

⁵⁴ Larsson, Olle, *Möt historien: 50 p*, 1. uppl., Gleerups utbildning, Malmö, 2014, s. 161 - 162

Författarna fortsätter i samma kapitel med att redogöra för hur de olika asiatiska ländernas påverkades av den europeiska imperialismen.

Det kinesiska kejsardömet hade haft handelsförbindelser med Europa sedan antiken. Först gick handeln längs Sidenvägen genom Asien, och sedan européerna upptäckt sjövägen till Indien, gick handeln sjövägen runt Afrika istället.

Under 1700- och 1800-talen ökade efterfrågan på kinesiska varor som te och porslin i Europa. [...] Ett problem för européerna var att handeln sedan Mingdynastin (1368–1644) var hårt reglerad. Dessutom var kineserna relativt ointresserade av att handla med europeiska varor. De ansåg att det som européerna hade att erbjuda var klumpigt och fult och istället fick européerna betala för sina varor med silver och guld. Det fanns emellertid en vara som kineserna efterfrågade – opium.⁵⁵

Det finns i detta citat inte en utpekad europeisk nation som aktör som i fallet med Indien, istället är det Europa och européerna som helhet som är en av aktörerna i detta sammanhang. En tolkning av citatet skulle kunna vara att kineserna faktiskt är huvudaktörerna. Författarna lyfter kinesiska intressen med handeln med Europa, men eftersom att detta endast görs på grund av hur dessa intressen påverkar Europa tolkar vi det fortfarande som eurocentrism. Kina får alltså inte äga historien själva utan det är ständigt i förhållande till Europa som Kina agerar.

Kapitlet fortsätter med Japans 1800-talshistoria:

Under flera hundra år hade Japan varit i stort sett helt isolerat från omvärlden. [...] Japans isolering bröts 1853 då en amerikansk flottstyrka under ledning av kommandör Matthew Perry ankrade utanför Tokyo. [...] Därmed var Japans långvariga isolering bruten. För japanerna innebar den amerikanska flottans ankomst ett uppvaknande. De hade aldrig sett ångfartyg tidigare och många insåg att de blivit omsprungna av västerlandet i utvecklingen. [...] Handelsutbytet med västerlandet intensifierades, västerländsk teknik och vetenskap introducerades och Japan började industrialiseras. En armé skapades med den preussiska armén som förebild samtidigt som japanerna byggde upp en stark flotta med den brittiska flottan som mönster.

---

⁵⁵ Larsson, 2014, s. 162 - 163

På 1890-talet var Japan redo att skaffa sig inflytande som en imperialistisk stormakt i Asien. [...] Japanerna erövrade ön Taiwan och Manchuriet från Kina och hamnade därmed på kollisionkurs med Ryssland som också ville skaffa sig nya landområde i Asien. Det krig som bröt ut mellan de båda länderna slutade med ett svidande ryskt nederlag 1905. Detta var första gången ett asiatiskt land hade besekrat ett västerländskt land och detta rönt stor uppmärksamhet i Europa.⁵⁶

I början av utdraget ovan reagerar endast Japan på USA som agerar – detta är alltså en eurocentrisk framställning. Vidare beskrivs dock Japan som aktören i framställningen och de får äga sin egen historia, istället för eurocentrisk är framställningen här orientalistisk i och med att den målar upp västerlandet som överlägset med diverse positiva egenskaper som Japan eftertraktar. Att Japan lyckas besegra ett västerländskt land och att detta finns med i författarens framställning gör att detta inte kan räknas som en orientalistisk klausul då västerlandets överlägsenhet inte säkerställs.

Författaren avslutar boken med att ge en historisk bakgrund till vad boken kallar *dagens stormakter*, här ges Ryssland, Kina och USA relativt stort utrymme. Kina framställs i ett icke-eurocentriskt perspektiv där de får äga sin historia själva utan västerlandets närvaro:

I norra Kina utvecklades redan på 4000-talet f.Kr. en högkultur vid floden Huang He (Gula floden). Kungens makt var svag och den verkliga makten låg i händerna på lokala furstar. Furstarna styrde över befolkningen med hjälp av en skrivkunnig elit och så småningom utvecklades en avancerad byråkrati.⁵⁷

Dock finner vi följande formulering i kapitlet:

Under lång tid låg Kina långt före Västeuropa i den tekniska utvecklingen, dock inte när det gällde tillverkningen av vapen.⁵⁸

Kina får äga historien och är aktören men författaren bevarar västerlandets överlägsenhet genom att understryka att Västeuropa fortfarande var bättre än Kina när det gäller till exempel vapentillverkningen. På så sätt blir denna formulering en orientalistisk klausul.

Efter detta citat följer dock flera sidor där författaren redogör för Kinas moderna historia och här får Kina vara aktör och äga sin egen historia. Det är kineser som står i fokus och de

---

⁵⁶ Larsson, 2014, s. 163 - 164

⁵⁷ Larsson, 2014, s. 198

⁵⁸ Larsson, 2014, s. 199

framställs utan att författaren applicerar vare sig västerländska aktörer eller västerländska egenskaper på historien.

5.1.1.3. Hitta Historien

Sanoma Utbildning AB har tryckt läroboken ”Hitta Historien” från 2015 som är författad av Eva Queckfeldt och Jonathan Lindström och anpassad för gymnasiets kurs Historia 1a1. Läroboken har en kortare genomgång av epokerna men stort fokus på den moderna historien.⁵⁹

Författarna skriver om nedslag i den övriga världen i kapitlet om 1700-talet och så här skriver de om Asien:

Längre österut fanns det stora och mäktiga kinesiska kejsardömet. Européerna hade sedan ungefär 2000 år tillbaka varit intresserade av att köpa varor som siden och porslin från kineserna. Kineserna var däremot varken intresserade av att få kontakt med européer eller av att köpa europeiska varor. När den europeiska handeln med Kina ökade under 1700-talet tvingades européerna först att hålla sig i kustområdet. *In* i landet fick de inte komma.⁶⁰

Européerna är aktörer i detta stycke, det är de som vill köpa varor av kineserna. Även om kineserna framställs som att de agerar med sitt ointresse för de europeiska varorna, rör det sig snarare om reaktion än aktion. Författarna kallar handeln med Kina för ”den europeiska handeln” vilket tydliggör den eurocentriska framställningen.

På samma sätt som tidigare gör författarna nedslag i övriga världen även när de skriver om ”Det långa 1800-talet”. Denna gång finns fler länder än bara Kina med:

Storbritannien hade haft stort inflytande och stora handelsintressen i Indien sedan 1600-talet. På 1800-talet började man knyta landet hårdare till sig. Nu utvecklades Indien till Storbritanniens mäktigaste koloni. Därifrån importerades bland annat råbomull till den brittiska textilindustrin, liksom också vete och te. Till Indien skeppades färdigt bomullstyg och industrivaror. Också Frankrike skaffade sig kolonier i Asien. På 1880- och 90-talen började Frankrike lägga under sig ’Indokina’, nuvarande Vietnam, Kambodja och Laos.

---

⁵⁹ Queckfeldt, Eva & Lindström, Jonathan, *Hitta historien.*, 1. uppl., Sanoma Utbildning, Stockholm, 2015, s. 3

⁶⁰ Queckfeldt & Lindström, 2015, s. 46

Kina hade redan på romartiden (för närmare 2000 år sedan) varit intressant för Europa. Härifrån kom sådana varor som siden och porslin. Kina hade däremot aldrig varit intresserat av att handla med Europa. På 1800-talet försvagades Kina av olika inrikespolitiska konflikter. Detta utnyttjades av européerna. Bland annat tvingades Kina med vapenmakt att öppna hamnar för europeisk handel och att köpa opium från Indien, alltså från Storbritanniens koloni.⁶¹

När det gäller kolonierna är det enbart kolonialmakternas perspektiv som framförs och framställningen är tydligt eurocentrisk. Att till exempel Indien haft någon som helst historia innan 1600-talet framgår inte. Det är alltså Storbritannien som äger historien i förhållande till Indien och Storbritannien som är den agerande parten. De franska kolonierna nämns endast vid namn och ingen förklaring eller bakgrund till dessa ges. Vad gäller stycket om Kina fastställs direkt den eurocentriska bilden med formuleringen om att Kina sedan länge varit intressant för Europa. Det är alltså Europas intressen som är av vikt, inte Kinas. Fortsättningsvis framställs Kina som helt passiv och enbart som en mottagare av europeiskt agerande. Här är framställningen även orientalistisk med europeisk överlägsenhet i bland annat vapenmakt.

I bokens sista del får Kinas 1900-tals historia stort utrymme. Här är framställningen vare sig eurocentrisk eller orientalistisk:

År 1966 lanserade det kinesiska kommunistpartiets ordförande, Kinas starke man, Mao Zedong, "kulturrevolutionen". Nu skulle studenter och arbetare bilda "röda garden" och påhejade av statstjänstemän och partifunktionärer skulle de försöka utrota alla icke-revolutionära tendenser i samhället. Allt gammalt som inte passade in i det nya Kina skulle bort. Beväpnade med "Maos lilla röda", en bok i pocketform med tankar och idéer av ordföranden Mao, attackerade de röda gardena allt och alla som uppfattades vara mot revolutionen.⁶²

Det är kineserna som agerar och äger historien när revolutionen och Kina under Mao Zedong redogörs för. Att det inte är tal om eurocentrism är enkelt att utläsa. Texten närmar sig orientalism, med värdeladdade ord och ett färgstarkt bildspråk. Dock finns det ingenting som uttryckligen placerar Europa som överlägset och därför är det inte orientalism utan enbart om möjligt underförstådda orientalistiska tendenser. Självklart skulle det gå att argumentera för att

---

⁶¹ Queckfeldt & Lindström, 2015, s. 98

⁶² Queckfeldt & Lindström, 2015, s. 181

redogörelser för de brott mot mänskligheten som skedde i Kina under 1900-talet inte är orientalism utan just enbart historisk redogörelse. Vi anser att det är viktigt att understryka att läroböckerna bör beröra dessa brott mot mänskligheten, men sett till den kontext de är skrivna i blir framställningen enligt vår uppfattning åtminstone delvis orientalism. Att kulturrevolutionen är det första som berörs när läroboken skriver om kinesisk historia är inget oproblemiskt i vårt tycke.

5.1.2. Läroböcker skrivna för Historia 1b

5.1.2.1. Perspektiv på historien 1b

”Perspektiv på historien 1b” från 2011 är den första upplagan av läroboken sedan de nya kursplanerna från 2011. Huvudförfattarna är Lars Nyström, Örjan Nyström och Hans Nyström och läroboken är tryckt genom Gleerups Utbildning AB och gjord för kursen Historia 1b på gymnasiet.

Antikens Grekland benämns i läroboken som ”Europas vagga” och redan här etablerar författarna ett narrativ som skapar ett *vi*. I redogörelsen för ”perserkrigen” skriver författarna:

Det ständiga hotet att uppslukas av perserriket var något som vid sidan av språk och religion enade många av de splittrade grekiska städerna. I början av 400-talet f.Kr. gick perserna till angrepp. Men grekerna försvarade sig framgångsrikt, och under athenarnas ledning segrade de i det avgörande sjöslaget vid Salamis, år 480 f.Kr.⁶³

Grekerna, som i denna för Europa tidiga historia får stå som representant för världsdelen, framställs enligt vårt analysverktyg som de som äger historien och de som står i centrum. Historien berättas utifrån grekernas perspektiv och perserna äger inte historien själva utan nämns bara i förhållande till Grekland. Det är möjligt att se perserna som aktör då de angriper grekerna, men det är inte angreppet och detta agerande som står i fokus utan grekernas försvar. Alltså faller denna framställning under begreppet eurocentrism.

Efter Antiken får utomeuropeiska händelser inget utrymme alls. I kapitlet om medeltiden skriver författarna följande:

---

⁶³ Nyström, Hans, Nyström, Lars & Nyström, Örjan, Perspektiv på historien. 1b, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2011, s. 44

Varuströmmarna i Europa följde flera huvudvägar. Ett viktigt stråk löpte längs de gamla sjöfartslederna runt Medelhavet. Kryddor och siden från Kina och Indien nådde via de asiatiska Karavanvägarna till östra Medelhavskusten, där fartyg från Venedig, Florens och Genua tog över.⁶⁴

I detta citat nämns för första gången Kina och Indien, i sammanhanget skriver författarna ingenting om länderna mer än att olika varor har sitt ursprung därifrån. Det är de europeiska länderna som handlar med Asien och inte asiatiska länder som handlar med Europa, alltså är det Europa som äger historien och som är de enda aktörerna.

Kapitlet om medeltiden fortsätter med i princip inga interaktioner med världen utanför Europa förrän upptäcktsfararen Marco Polo ges en sida.

Få européer kom i kontakt med det avlägsna högkulturerna. Men 1275 gav sig köpmannen Marco Polo iväg på en resa som förde honom ända till Kina. Först 1295 återvände han till hemstaden Venedig och skrev ner sina upplevelser.

Kina styrdes vid denna tid av en kejsare med mongoliskt ursprung. Mongolerna hade anlänt till Kina som grymma erövrare men knöt snart an till landets kultur. Under sin vistelse i Kina tjänstgjorde Marco Polo hos kejsaren Khublai khan, som var en framstående krigare men också intresserad av andra folks seder och religiösa föreställningar.

[...] Han berättade om städer med flera hundra tusen invånare, praktfulla palats och ett myller av varor på marknadsplatserna. Inte bara stadsgatorna var stenlagda utan också vägar på landsbygden.⁶⁵

I och med att kinesisk och asiatisk historia berättas enbart i relation till att en europé rest till Asien gör att framställningen faller inom eurocentrism i vår analys då Kina i detta fall inte äger historien utan Marco Polos närvaro. I den senare delen av citatet, när författarna berättar om Marco Polos skildringar, är det ett land med positiva egenskaper som skildras. Här har författarna alltså en närmare omvänd orientalism, men fortfarande är historieskrivningen i relation till Europa och därmed med ett eurocentriskt perspektiv.

I kapitlet om imperialismen skriver författarna om utomeuropeiska skeenden i alla världsdelar och jämför även världsdelarna med varandra i viss utsträckning.

---

⁶⁴ Nyström, Nyström & Nyström, 2011, s. 73

⁶⁵ Nyström, Nyström & Nyström, 2011, s. 75

Också Asien berördes av imperialismen. Men oftare än i Afrika mötte erövrarna här etablerade riken med uråldrig historia och utvecklad samhällsorganisation. Det gjorde att européernas dominans delvis tog sig andra former.

Redan på 1700-talet hade britterna skaffat sig ett starkt fotfäste längs med Indiens kuster. Steg för steg utvidgade de sedan sitt herravälde över hela den indiska halvön. Här hämtade de bomull, te, vete och indigo, och hit sålde de industrivaror, inte minst bomullstyger.

I sitt styre över Indien försökte britterna till en början aktivt främja kristendomens utbredning och förändra indiska seder och levnadsmönster.⁶⁶

I detta citat om Indien och Storbritannien urskiljer vi en tydlig eurocentrism. Författarna skriver om hur européerna fick anpassa sin ”dominans” i Asien eftersom det redan fanns ”etablerade” riken här. Indiens historia har inte beskrivits tidigare och dessa etablerade riken ges ingen bakgrund alls utan dess historia börjar med Storbritanniens kolonisation av landet. Europa äger alltså historien helt allena och är de som driver historien framåt – Indien reagerar alltså enbart. Här finns även antydning till orientalism i framställningen av positiva egenskaper som européernas dominans och deras anpassningsförmåga, som bidrar till bilden av ett överlägset Europa.

Kina och Japan ges i samma kapitel som ovan ganska stort utrymme och framställningen är inte andrafierande.

Störst och mäktigast av alla de asiatiska väldena hade Kina varit. Det var ett flera tusen år gammalt kejsardöme. Handel med väst hade förekommit sedan antiken, men hölls under sträng kontroll av myndigheterna. Varor som siden, te och porslin var attraktiva i Europa, men kineserna var inte intresserade av de varor européerna erbjöd i utbyte. Därför måste betalningen ske i silver.

[...]

År 1867 genomförde en grupp yngre adelsmän en statskupp. De störtade Shogunen och etablerade en stark centralmakt med kejsaren som samlade gestalt. Därefter inleddes ett intensivt moderniseringsarbete. Japanska

---

⁶⁶ Nyström, Nyström & Nyström, 2011, s. 230–231

delegationer skickades utomlands för att lära sig de senaste inom vetenskap och teknik. På kort tid förvandlades Japan till en modern industristat.

I dessa två exempel om Kina och Japan är det de asiatiska länderna som står som aktör. Kina är de som bestämmer över handeln och de som handlar med väst. Japan är de som väljer att modernisera landet och skickar folk utomlands. Västerlandet nämns men de asiatiska länderna har inte alls samma beroendeposition som tidigare. Detta är alltså exempel på framställningar av asiatiska länder när de skrivs likt de europeiska ländernas historia, och även om detta är positivt är det fortfarande problematiskt sett till att det utrymme och innehåll som förs fram. I denna 1800-tals historia finns de västerländska intressena i närheten och i kapitlet som följer fortsätter den eurocentriska historieskrivningen.

5.1.2.2. Historia 1b. Den lilla människan och de stora sammanhangen

Studentlitteratur AB har tryckt läroboken ”Historia 1b. Den lilla människan och de stora sammanhangen” från 2012, som är författad av Sture Långström, Weronica Ader, Ingvar Ededal och Susanna Hedenborg. Den riktar sig främst till kursen Historia 1b men även till de som läst Historia 1a1 och läser kursen Historia 1a2.

I kapitlet om 1500–1775 håller författarna generellt ett stort fokus på Sverige, men uttalat att det även ska inkludera världen. På ett uppslag presenterar författarna diverse uppfinningar som haft stor inverkan på historien.

Det krut som först kom till användning var *svartkrutet*. I Kina användes någon form av svartkrut till fyrverkerier för ett par tusen år sedan, medan det började användas i Europa i skjutvapen och bomber först på 1300-talet e.Kr.⁶⁷

Här tillskriver författarna svartkrutet Kina, men lyfter att svartkrut användes i fyrverkerier och inte i vapen – vilket blev fallet för Europa. Detta är en orientalistisk klausul i och med att författarna låter Kina stå som ägare av en del av den historiska utvecklingen men säkerställer samtidigt Europas överlägsenhet genom att lyfta Europas positiva egenskaper att förstå hur svartkrutet kunde användas som vapen. Detta är enligt Hobson känd klausul som han menar även är direkt falsk då han lyfter flera exempel på tidiga kinesiska svartkrutsvapen.⁶⁸ Det är

---

⁶⁷ Långström, Sture, Historia. 1b, Den lilla människan och de stora sammanhangen (inklusive Historia 1a2), 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 116 - 117

⁶⁸ Hobson, 2007, s. 202–203

möjligt att utläsa en annan tolkning av citatet som inte ger upphov till en orientalistisk klausul. Med formuleringen ” [...] medan det började användas i Europa i skjutvapen och bomber först på 1300-talet e.Kr.” kan det tolkas som att Kina använt svartkrut i vapen tidigare och att Europa då inte förädlar kunskapen om svartkrutet utan enbart kopierar Kina. Vi anser att det trots detta är tal om en orientalistisk klausul, då framställningen inte uttryckligen skriver att Kina använt svartkrutet till vapen utan det är i samband med Europa som detta skrivs – vapenmakt är en positivt betingad egenskap som bidrar till bilden av ett överlägset Europa.

I nästa citat på samma uppslag finner vi följande framställning:

I Europa har man länge ansett att tysken *Johann Gutenberg* ”uppfann” boktryckarkonsten. Det är nog mer rätt att säga att han utvecklade en teknik som redan var känd i bland annat Asien. Från mitten av 1400-talet dominerade Gutenbergs teknik framställningen av böcker. Det nya var att han gjorde bokstavstyper i metall som kunde sättas ihop i rader och att dessa rader sedan kunde sättas in i en handpress för att tryckas. Gutenberg bidrog också till utvecklingen genom att tillverka en ny sorts tryckfärg.⁶⁹

Även vid denna uppfinning som författarna lyfter som viktig finner vi en orientalistisk klausul. Författarna använder sig av formuleringar som antyder att Johann Gutenberg utvecklade och förbättrade en asiatisk uppfinning, vilket innebär att trots att Asien tillskrivs boktryckarkonsten säkerställs det orientalistiska status quo genom européernas rationella egenskaper och förmågan att kunna utveckla redan existerande uppfinningar. Hobson har dryftat även denna orientalistiska klausul och lyfter att en av anledningarna till att lösa typer inte slog igenom i Kina och Korea var att den tryckmetod, med snidade träplattor, som redan användes var betydligt bättre lämpad för ett logografiskt skriftsystem som kinesiskan.⁷⁰

Sent i boken kommer ett kapitel som enbart behandlar Asien, intressant att påpeka är att detta till stor del är mycket modern historia. Dock får de asiatiska länderna stå som ägare av historien och är själva aktörerna i historien om deras länder:

Indiens tidiga historia präglas av flera högkulturer och mäktiga riken, bland andra **Induskulturen** (2500–1700 f.Kr.), som fanns vid Indusfloden och som

---

⁶⁹ Långström, 2012, s. 117

⁷⁰ Hobson, 2007, s. 200

var Indiens första stadskultur, och det starka hinduiska **Guptariket** (320 e.Kr.-510 e.Kr.).⁷¹

Det är mycket kortfattad historia men helt utan eurocentrisk och orientalistisk framställning.

I början av kapitlet skriver författarna dock följande:

Först på 1500- och 1600-talet e.Kr. ”upptäcktes” Asien av européerna, som började resa dit. Då grundades handelsstationer vid kusterna. Nu hände i Asien nästan samma sak som i Afrika. De europeiska stormakterna ”tog för sig”. Indien och Pakistan blev brittiska kolonier, i Sydostasien höll sig Frankrike, Holland och Storbritannien framme och fick delar av eller hela riket (se karta på s.157). Under 1800-talet tvingades Japan av USA:s kanoner att öppna sig för handel och mission. Före det hade riket varit slutet och stängt i 200 år. Japan genomgick då en snabb modernisering, bland annat som en följd av att japanerna sändes ut i världen för att lära sig av de länder som kommit längst inom olika områden. Skeppsbyggnaden lärde japanerna sig i England och Holland, krigsföring i Tyskland och så vidare.⁷²

Här går det att utläsa en eurocentrisk men även orientalistisk framställning av asiatisk historia. Det är européer som reser till Asien och det är européer som agerar medan de asiatiska länderna reagerar. Författarna har skrivit ”upptäcktes” inom citationstecken, för oss är detta förståeligt eftersom det belyser det faktum att Asien redan var bebott och Europa och Asien hade haft kontakter sedan flera tusen år. Detta är inget som förklaras dock och fyller ingen funktion som det är skrivit. De europeiska staterna framställs orientalistiskt som överlägsna och när Japan öppnar upp sig för omvärlden är det USA:s kanoner som är aktören och inte Japan.

5.2. Kvantitativ analys av läroböckerna

Det är främst kring den andra frågeställningen som denna del av läroboksanalysen rör sig, alltså söker vi efter svar om vilken utsträckning västerlandet och asiatiska länder representeras i läroböckerna. Efter att ha kvantitativt analyserat fem läroböcker i historia på gymnasial nivå sammanställde vi resultaten i två figurer. Den ena visar västerlandets, Asiens och övriga världens representation i förhållande till böckernas sidantal, den andra figuren visar hur många

---

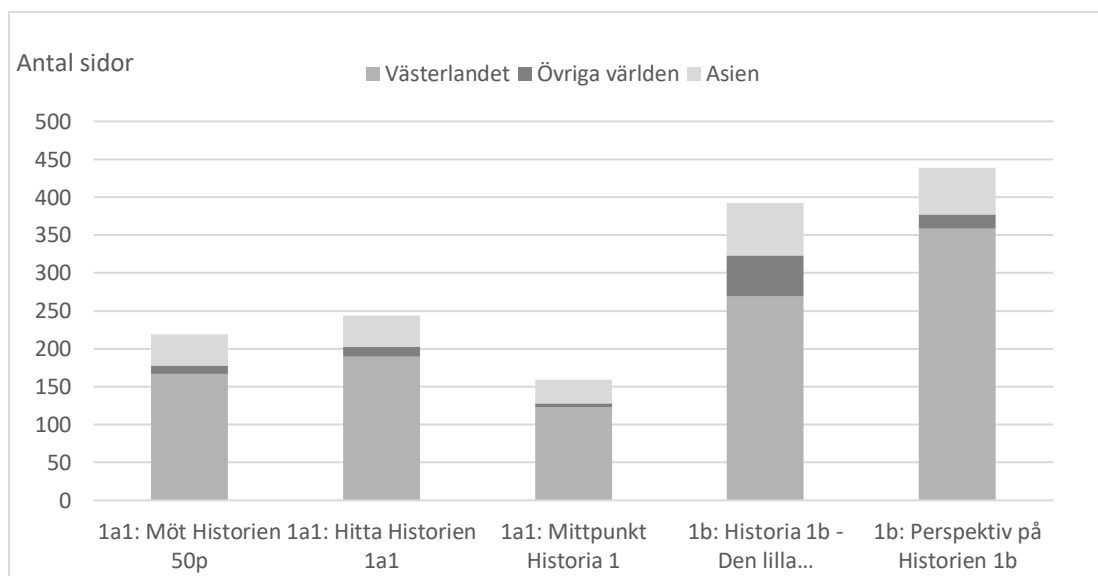
⁷¹ Långström, 2012, s. 367

⁷² Långström, 2012, s. 364 - 365

textstycken, uppdelat efter olika epoker, som Asiens historia framställs självständig eller i relation med västerlandet.

5.2.1. Analys av västerlandets och Asiens representation i sidantal

I de läroböcker som analyserats är det inte alla sidor som analyserats, de kapitel som valts bort är till exempel kapitlen om källkritik och historiebuk. De tre läroböckerna skrivna för kursen Historia 1a1 bestod av sammanlagt 543 analyserade sidor, vilket gav ett medelvärde på 181 sidor per bok. De övriga två läroböckerna skrivna för kursen Historia 1b bestod sammanlagt av 686 analyserade sidor, vilket innebar ett medelvärde på 343 sidor per bok. I figuren nedan presenteras varje läroboks representation av västerlandet, Asien och övriga världen (Sydamerika, Afrika och Oceanien). Med representation menar vi i det här fallet innehåll som på något sätt kan relateras till västerlandet, Asien samt övriga världen.

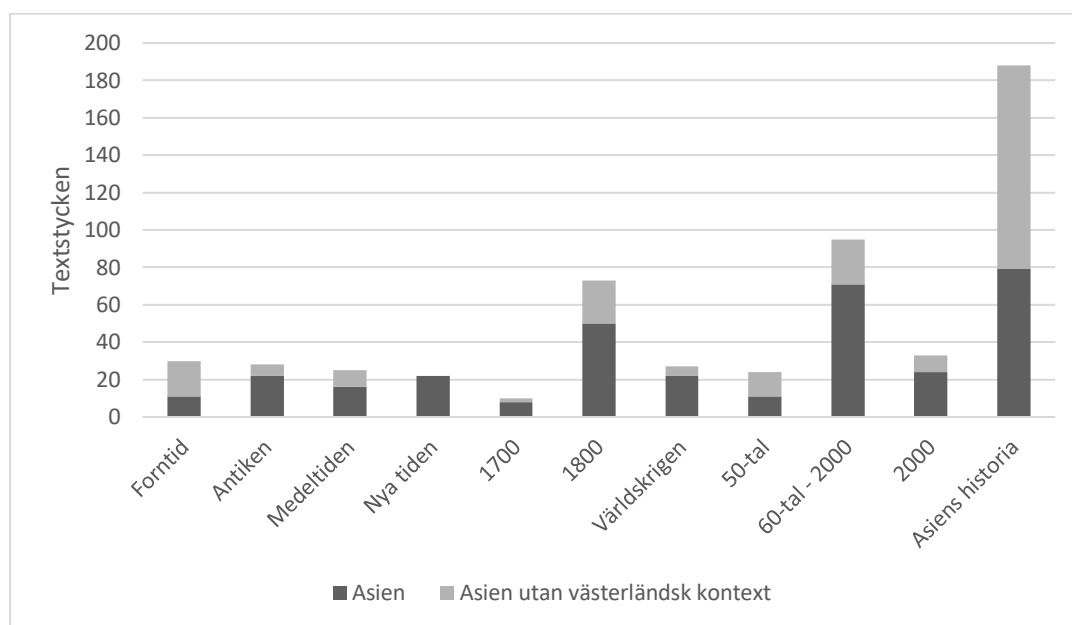

Figur 3. Västerländsk och asiatisk representation i läroböcker

I figuren skönjer vi en för de analyserade böckerna generell uppdelning mellan västerlandet och Asien. I regel upptar historia om västerlandet majoriteten av böckernas innehåll. Asien får ett i relation till övriga världen stort utrymme, men får i förhållande till västerlandet knappt 25% av utrymmet i läroböckerna. Utan att problematisera denna siffra är en fjärdedel av en lärobok mycket utrymme, särskilt i relation till vad övriga världen får i utrymme. Dock bör här påpekas att innehållet på sidorna om Asien och övriga världen inte tvunget behandlar historia skriven ur ett icke-västerländskt perspektiv. Detta är något vi presenterar i materialet nedan.

5.2.2. Analys av Asiens representation i textstycken

För att då ge en ännu mer ingående bild av det utrymme som Asien ges i läroböckerna har vi i Figur 4. analyserat framställningen på de sidor där Asiens historia ges utrymme. Det vi sökt efter är om Asiens historia framställs självständigt eller i relation till Europa. Följande blev vårt resultat:

Figur 4. *Asiatisk historia ur både ett västerländskt och icke-västerländskt perspektiv, i läroböcker epokvis*

I figuren har vi sammanställt resultaten från alla fem läroböcker och analyserat de textstycken på de sidor som behandlar Asien i Figur 3. (se sida 32.). Vi har valt att presentera resultat epokvis eftersom vi anser att detta kan bidra till djupare förståelse av framställningen av asiatisk historia i läroböckerna. Alla läroböckerna har ett kapitel eller en del i slutet av boken som behandlar asiatisk historia och därför har vi valt att inkludera denna som en egen epok. Namnen på epokerna har tagit från böckerna och då främst *Mittpunkt Historia 1 50p*. Generellt för resultatet är den asiatiska historien framställd i relation till västerlandet. Det finns dock några resultat som sticker ut. Det ena är att i början och slutet av böckerna framställs den asiatiska historien mer utan västerländsk kontext än med. Trots att kapitlen under epoken *Asiens historia* ämnar behandla Asiens historia är nästan hälften av textstycken skrivna i västerländsk kontext. Från *Antiken* till *2000-talet* är den historiska framställningen i huvudsak skriven i västerländsk kontext, så till den grad att under kapitlen om epoken *Nya tiden* finns ingen historia utan västerlandet.

5.3. Sammanfattning av empirin

5.3.1. Sammanfattning av den kvalitativa analysen

Vad gäller den kvalitativa analysen har vi genomgående i varje analyserad lärobok funnit exempel på eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler – vilka vi menar är former av andrafiering. Den mest vanligt förekommande formen av dessa tre är eurocentrism genom västcentrerade framställningar som i princip enbart nämner Asien och dess länder som kuliss medan de västerländska länderna är aktörerna som driver historien framåt. Orientalism är den minst förekommande formen av andrafiering i vår analys. När den sker är det ofta i samband med industrialiseringen som framställningen framhäver västerlandets överlägsenhet som rationellt medan de asiatiska länderna framställs som irrationella. Orientalistiska klausuler förekommer i viss utsträckning, särskilt vid omnämmandet av uppfinningar eller i samband med Japans och Kinas industrialisering. Läroböckerna för Historia 1a1 och Historia 1b har en nästan jämn uppdelning av de olika exemplen på andrafiering trots att böckernas sidantal skiljer sig stort.

5.3.2. Sammanfattning av den kvantitativa analysen

Totalt analyserades 1229 sidor i de fem läroböckerna. Av dessa bestod 543 sidor av de tre läroböckerna för Historia 1a1 medan övriga 686 sidorna tillhörde de två läroböckerna för Historia 1b. Analysen av västerlandets och Asiens representation i sidantal visade att i alla de analyserade läroböckerna handlade texten i stor majoritet om västerlandet. När texten inte handlade om västerlandet var det Asien som fick störst utrymme. I böckerna för Historia 1a1 var det inte mer än några sidor som behandlade övriga världsdelar.

Vidare analyserades textstyckenas innehåll och vi ville undersöka i vilken utsträckning asiatisk historia framställs ur ett västerländskt och ett icke-västerländskt perspektiv. Alla de analyserade läroböckerna följde ett snarlikt mönster med asiatisk historia ur ett icke-västerländskt perspektiv i det inledande kapitlet om forntid och i slutet av boken i ett kapitel som behandlar generell icke-västerländsk historia som vi valt att kalla ”Asiens historia”. I övrigt är det i stor majoritet ett västerländskt perspektiv på den asiatisk historia som framställs i läroböckerna.

6. Slutsats och diskussion om framställningen av Asien i läroböckerna

Häri kommer vi föra diskussion utifrån det resultat som tagit fram i arbetet. Slutsatser utifrån arbetets frågeställningar presenteras samt var vidare forskning skulle kunna ta vid.

6.1. Hur andrafieras asiatiska länder?

Ferguson är en av de historiker som menar att fokus på västerlandets utveckling i sig inte är något negativt eller problematiskt.⁷³ Att händelser i Europa efter 1500-talet och framåt spelat en mycket stor roll i människans utveckling är något vi håller med om. Trots detta anser vi att fokus på enbart västerlandet absolut är något problematiskt i förhållande till hur andrafiering som process skapar samhällsgrupperingar som ställs mot varandra.

Utifrån den kvantitativa och den kvalitativa analys som genomförts i detta arbete kan ett antal slutsatser dras. Generellt för de analyserade läroböcker kan sägas att samtliga innehåller någon form av andrafiering, vilket stämmer väl överens med de slutsatser som bland andra Nozaki, Kamali och Lozic dragit i sina undersökningar. Den vanligaste förekommande formen av andrafiering är eurocentriska framställningar av den asiatiska historien, detta var något som alla av de analyserade läroböckerna innehöll. Detta konstaterade vi kunde ske på olika sätt, främst genom att placera europeiska aktörer i centrum för historien vilket innebar att asiatiska aktörer blir passiva åskådare av historien. Nedan redogör vi för de tre identifierade sätt som läroböckerna andrafierar asiatiska länder.

Ett exempel på eurocentrism fann vi i *Möt historien 50p* i kapitlet om imperialismen. Där identifierade vi eurocentrism i framställningen av Storbritannien som aktör och som ägare av historien medan Indien inte agerar själva utan är enbart platsen där västerlandets historia utspelar sig. Detta är vanligt förekommande i de analyserade läroböckerna och det utgår precis som Kamali menade i sin undersökning från en idé om västerlandet som *vi* och asiatiska länder som *de andra*.⁷⁴

---

⁷³ Ferguson, 2012, s. 7 - 13

⁷⁴ Kamali, 2006. s. 94

Framställningen av Asien och asiatiska länder har vi också kunnat identifiera som orientalistiska. Lozics dikotomier, till exempel produktiv kontra improduktiv, är som Lozic själv lyfter som nära besläktade med Suids orientalism.⁷⁵ Dessa dikotomier har vi funnit på ett antal platser i läroböckerna, till exempel i delar om Kinas industrialisering. Där beskrivs ofta Kina som ett land vars industrialisering är helt beroende av västerländska aktörer, alltså ställs det irrationella och improduktiva asiatiska landet mot det rationella och produktiva västerlandet.

Det sista sätt som asiatiska länder andrafieras på i läroböckerna har vi funnit genom att applicera Hobsons teori om orientalistiska klausuler på texten. Dessa klausuler har vi ofta funnit i stycken som behandlar egenskaper betingade västlandet. Precis som Hølleland lyfter i sin avhandling, om vilka egenskaper det är som tillskrivs västerlandet, har de klausuler vi funnit ofta rört sig om att säkerställa västerlandets positiva egenskaper som bland andra framtidsorienterad och självmedveten.⁷⁶ Ett exempel från resultatet är när författarna till ”Historia. 1b, Den lilla människan och de stora sammanhangen” skriver om boktryckarkonstens uppkomst. Författarna nämner att tekniken antagligen kommer från Asien men att det var Johann Gutenberg som utvecklade boktryckarkonsten och det var denna utveckling som blev dominerande. Här säkerställs idén om ett rationellt och innovativt Europa trots att Asien framställs som ägare av uppfinningen.

Trots att läroböckerna vi analyserat riktar sig till två olika kurser inom ämnet historia förekommer eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler ungefär lika mycket. Detta är värt notera då läroböckerna riktade till Historia 1a1 är ungefär hälften så långa som de riktade till Historia 1b, något vi presenterat på sida 32. Detta innebär att problematiska framställningar är mycket mer vanligt förekommande sett till sidantalet i de kortare läroböckerna.

6.2. I vilken utsträckning framställs västerlandet och asiatiska länder som den centrala och verksamma faktorn i historien?

I vår tidigare forskning lyfter vi Nordgrens doktorsavhandling vari Nordgren sammanställt ett antal läroböckers bilder efter geografisk tillhörighet. I figur 1. (se sida 11.) visar resultatet att

---

⁷⁵ Lozic, 2011, s. 121

⁷⁶ Niklasson, 2016. s. 49

Europa och USA upptar en stor majoritet av läroboksbilderna. Detta resultat överensstämmer med uppdelningen av läroböckernas innehåll sett till sidor, som vi presenterat i figur 3. (se sida 32.). Alltså är det historia om västerlandet som dominerar sidantalet i de läroböcker vi analyserat, dock visar vår kvantitativa analys att även om västerlandet tar mest plats är Asien den icke-västerländska region som får mest utrymme sett till antal sidor.

För att kunna besvara vår frågeställning analyserade vi sedan innehållet på de sidor som berörde asiatisk historia. Nordgren analyserade hur många av läroboksbilderna som inte var från ett europeiskt perspektiv och sammanställde resultatet i figur 2. (se sida 12.), och konstaterar att de utomeuropeiska bilderna i princip endast existerar i början och slutet av läroböckerna – något blir problematiskt då Nordgren menar att början och slutet av läroböckerna läses mindre ingående och mer flyktigt än övriga delar.⁷⁷ Även här följer det resultat vi presenterar i figur 4. (se sida 33.) Nordgrens resultat mycket nära. Det är i de tidiga kapitlen om forntiden och i de sena kapitlen om Asien, som presenteras efter all annan historia, där asiatisk historia i majoritet skrivs ur ett icke-västerländskt perspektiv. Detta är något som under stora delar av läroböckerna inte förekommer överhuvudtaget och då är framställningen i regel ur ett västerländskt perspektiv.

Läroböckerna är, beroende på vilken kurs de är ämnade för, oerhört lika varandra. De läroböcker som riktar sig till Historia 1b ger mer utrymme till övriga världen, något läroböckerna för kursen Historia 1a1 inte gör i samma utsträckning. I dessa böcker är den nästan enbart Asien som tar plats i historien utanför västerlandet.

6.3. Diskussion

Vi inledde detta arbete med en förutfattad bild av att historieläroböcker på gymnasial nivå har en problematisk uppdelning vad gäller både det utrymme som ges Asien men även hur detta utrymme ser ut. Under arbetets gång har denna uppfattning konstaterats stämma någorlunda väl överens med de läroböcker vi analyserat. Det är västerlandet som får den absoluta majoriteten av sidorna och dess innehåll. Vad vi inte räknade med var att Asien skulle finnas med som skådeplats i nästan 25% av läroboken och att övriga världen nästan inte syns alls i relation till detta. Vi skriver skådeplats då vi efterhand som analysen av läroböckerna fortskred blev klara

---

⁷⁷ Nordgren, 2006, s. 191

över att bara för att läroböckerna skriver om Asien är det inte nödvändigtvis Asiens historia som uppmärksammas. Istället kan man bildligt likna Asien vid en målarduk varvid västerlandet är konstnären.

Det är självklart svårt att generalisera om läget i alla svenska historieläroböcker efter att enbart ha analyserat fem läroböcker. Att läroböcker har framställningar som är andrafierande och bestående av eurocentrism, orientalism och orientalistiska klausuler är dock något vi tror kan ha en inverkan på elevers uppfattning av historia då den forskning vi funnit menar att elever inte är tillräckligt kritiska gentemot läroböckernas innehåll.⁷⁸ Detta skulle kunna manifesteras i att elever identifierar sig med antingen Självet eller *de andra* och att eleverna precis som Canales menar sker vid andrafiering kan identifiera grupperna som något bra eller dåligt.⁷⁹ Det dominerande eurocentriska perspektivet med orientalistisk överlägsenhet gör den möjliga inverkan på elevernas historiska uppfattning negativ och elevernas förtroende till läroböckernas innehåll problematisk. Häri finner vi möjlighet till vidare forskning på hur elever påverkas av framställningar likt de vi funnit. Skulle elevernas historiska orienteringsförmåga kunna påverkas? På vilket sätt visar läroböckernas vinkling sig i elevernas historiska medvetande? Detta är frågor vi som lärare mycket gärna skulle vilja se besvarade då vi skulle kunna anpassa vår undervisning efter ett möjligt resultat.

I nuläget kan vi inte mer än hoppas att den nära framtiden bär med sig forskning om lärobokens roll i undervisningen och som leder till förändring vad gäller läroböckernas innehåll och historiska framställning.

---

⁷⁸ Olvegård, 2014, s. 9

⁷⁹ Canales, 2017, s. 21

7. Referenslista

Tryckta källor:

Alvehus, Johan, *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2013

Ammert, Niklas. "Om läroböcker och studiet av dem". I *Att spegla världen: läromedelsstudier i teori och praktik*, Ammert, Niklas (red.), s. 25 – 41. 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2011

Elmeroth, Elisabeth, *Etnisk maktordning i skola och samhälle*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008

Ferguson, Niall., *Civilization: the six killers apps of Western power*, Penguin, London, 2012[2011]

Hobson, John M., *Västerlandets österländska ursprung*, 1. [uppl.], Studentlitteratur, Lund, 2007

Kain, Philip J., *Hegel and the other: a study of the "Phenomenology of spirit"*, State University of New York Press, Albany, NY, 2005

Larsson, Olle, *Möt historien: 50 p*, 1. uppl., Gleerups utbildning, Malmö, 2014

Lozic, Vanja, *Historieundervisningens utmaningar: historiedidaktik för 2000-talet*, 1 uppl., Gleerups, Malmö, 2011

Långström, Sture, *Historia. 1b, Den lilla människan och de stora sammanhangen (inklusive Historia 1a2)*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

Marks, Robert B., *Den moderna världens ursprung*, Arkiv, Lund, 2004

Nyström, Hans, Nyström, Lars & Nyström, Örjan, *Perspektiv på historien. 1b*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2011

Queckfeldt, Eva & Lindström, Jonathan, *Hitta historien.*, 1. uppl., Sanoma Utbildning, Stockholm, 2015

Roslund, Mats, Nilzon, Madeleine & Öberg, Ingemar, *Mittpunkt historia. 1 : 50 p*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Said, Edward W., *Orientalism*, Routledge & Kegan Paul, London, 1978

Elektroniska källor:

Canales, Mary K. Othering: toward an understanding of difference. *Advances In Nursing Science*. vol. 22 no. 4 (2017): 16-31.

<http://proxy.mah.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=c8h&AN=107119953&site=eds-live> (Hämtad 2017-05-15)

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs], Vetenskapsrådet, Stockholm, 2002

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (Hämtad 2017-04-03)

Hølleland, Herdis. *The Bronze Age – the dawn of European civilisation? : A case study of usages of the past within the European identity discourse*. Department of Archaeology, Conservation and History, University of Oslo, Diss. Oslo : Universitetet i Oslo, 2008.

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23200/MasterxixarkeologixxHerdisxHolleland.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Hämtad 2017-04-31)

Kamali, Masoud. Skolböcker och kognitiv andrafiering. I *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Lena Sawyer och Masoud Kamali (red.), 47 – 102. Stockholm: Fritze, 2006

<http://www.regeringen.se/49bb01/contentassets/38b1c68cac07410db29c65910627d9e6/utbildningens-dilemma---demokratiska-ideal-och-andrafierande-praxis-sou-200640> (Hämtad 2017-04-24)

Niklasson, Elisabeth, *Funding matters: archaeology and the political economy of the past in the EU*, Department of archaeology and classical studies, Stockholm University, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2016, Stockholm, 2016

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:884898/FULLTEXT03.pdf> (Hämtad 2017-05-02)

Nordgren, Kenneth, *Vems är historien?: historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*, Fakultetsnämnden för lärarutbildning, Umeå universitet], Diss.

Karlstad : Karlstads universitet, 2006, Umeå, 2006

http://www.sprak.umu.se/digitalAssets/6/6089_avh_nordgren.pdf (Hämtad 2017-05-08)

Nozaki, Yoshiko. Critical Teaching about Asia: Orientalism, Postcolonial Perspectives and Cross-cultural Education. *Journal of Intercultural Studies*. vol. 30 no. 2 (2009): 141 – 155.

<http://dx.doi.org/10.1080/07256860902766941> (Hämtad 2017-05-04)

Olvegård, Lotta, *Herravälde: är det bara killar eller? : andraspråksläsare möter lärobokstexter i historia för gymnasieskolan*, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2014, Göteborg, 2014
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/34974/3/gupea_2077_34974_3.pdf (Hämtad 2017-05-05)

Paxton, Richard. A Deafening Silence: History Textbooks and the Students Who Read Them. *Review of educational research*. vol. 69 no. 3 (1999): 315 – 339
<http://journals.sagepub.com.proxy.mah.se/doi/pdf/10.3102/00346543069003315> (Hämtad 2017-05-05)

Regeringskansliet. Regeringskansliets rättsdatabaser. 2017.
<http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=1960:729> (Hämtad 2017-05-02)

Yeager, Elizabeth Anne, Foster, Stuart J. and Greer, Jennifer, How Eighth Graders in England and the United States View Historical Significance, *The Elementary School Journal*. vol. 103, no. 2 (2002): 199-219.
<http://web.a.ebscohost.com.proxy.mah.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=60bcac0e-1f35-4987-bcba-cf9873282f0e%40sessionmgr4010&vid=1&hid=4204> (Hämtad 2017-03-22)